

תיאטרון עדות - לספר כדי לחיות

מועצה מקומית קריית טבעון

תיאטרון עדות - "לספר כדי לחיות"

הינו מפגש בין-דורי, חינוכי וטיפולי, המפגיש ניצולי שואה ובני הדור השני עם בני נוער בתהליך של שנה המלווה בטיפול בהבעה ויצירה אומנותית ודרמה תרפיה מיסודם של עירית ועזרא דגן, זוכי "אות המוכת החברתי" של כנס ישראל שדרות לחברה ו"פרס משואה לחינוך" של המכון הבינלאומי להוראת השואה.

נתמך על ידי:

אשל האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים חברתיים למען הזקן בישראל
מגי גד - מנהלת בכירה תחום קהילה באשל **לימור מרגלית** - מנהלת תוכניות ניצולי שואה

הנחיית התוכנית, ניהול, טיפול ובימוי: **עירית ועזרא דגן** עריכת עדויות וכתביה: **עירית דגן**

ניהול מוסיקלי, הלחנה, גנינה בפסנתר ויעוץ בימתי: **עמרי דגן**

שירה: **עומר קורח** | קונטרבס: **מיתר גלמן** | אקורדיון ושירה: **אנה סנרג**

עוזרת במאי: **נעם חן**

צוות טכני: **אביאל הגברה ותאורה** | עיצוב ותכנון תאורה: **אליסה שודיב** | מנהלת הפקה: **עמית מזרחי**

תודה לטל רייס מנהלת חט"ב אורט גרינברג, **תמר לוי אלוני**, לסיגל קריספל המדור לאזרחים ותיקים, גילה דינר מנהלת מחלקת החינוך, **איתי לוי** מנהל חט"ב אורט גרינברג, **לימור גאלט** רצת השכבה, **תהל וייס יצחקי** מנהלת "תפוח פייס"

השירים המושרים בהצגה: "סיום", "בדרך", "המעון" מאת **לאה גולדברג**, "צעצועים", "שיר מן היומן" מאת **אברהם סוצקבר**, תרגום מידיש בני מר, "אם אלך" מאת **עירית דגן**

הציורים בתוכניה מאת: **שמואל בק**

פרויקט 67 של תיאטרון עדות - מועצה מקומית קריית טבעון וחט"ב אורט גרינברג
יום השואה הבינלאומי ה 27 בינואר 2020

עמותת תיאטרון עדות
"לספר כדי לחיות"

הבזעת ישראל

המחלקה
לשירותים
חברתיים

קרן קסירר

The Dan & Gloria
Schusterman
Foundation

קרן גלוריה ודן
שוסטרמן

המשרד
לשוויון חברתי

ברכות

החברה הישראלית כולה נמדת ביחס שלה לניצולי השואה וביכולת שלה לשמר זיכרונות ולבנות את התובנות הנכונות לדורות הבאים. אני רוצה להודות בשמי ובשם כלל היישוב לבני הנוער אשר באו לשמוע ולזכור, לניצולים אשר באו לחלוק ולשתף ולכלל מי שלקח חלק בפרויקט חשוב זה ברגישות ובאכפתיות רבה.

עידו גרינבלום

ראש המועצה המקומית קרית טבעון

השואה היא אירוע טראומטי שבוצע על ידי בני אנוש. הוא חייב להישמר כתמרור אזהרה לעולם החותר להתנהגות ולחיים מוסריים, זאת לא רק למדינת ישראל ותושביה, אלא לבני האדם בעולם כולו. בתקופה זו, כאשר ניצולי השואה הולכים ופוחתים חובה עלינו לתעד ככל יכולתנו את מירב הסיפורים והעדויות שעדיין ניתן לשמר. זאת לצד החובה לטפל חברתית, פיזית וכלכלית בניצולים עצמם. אחד האמצעים המוצלחים שפותחו לכך הוא תיאטרון עדות, המאפשר לדורות ההמשך ללמוד ממקור ראשון את סיפורי השואה.

יוסי היימן

מנכ"ל אשל - האגודה לתכנון ופיתוח שירותים למען הזקן בישראל, ג'וינט ישראל

רבות, אם כי לעולם לא מספיק, דובר על חשיבותו של תיאטרון עדות עבור ניצולי השואה, בהיותו כלי לחשיפתו ועיבודו של סיפורם האישי למען לא יישכח. זהו תהליך טיפולי וחברתי בעל ערך עליון. אנו חייבים להעריך את האפקט החינוכי ואת תרומתו האדירה של הפרויקט לחברה הישראלית כולה.

ישראל מובשוביץ

יו"ר עמותת "תיאטרון עדות" - לספר כדי לחיות

ניצולי השואה ובני הנוער חברו יחדיו במפגש בין דורי בתהליך עוצמתי, יצירתי ומטלטל. ביצירתם המשותפת הניצולים ובני הנוער מספרים ומתעדים את סיפורם האישי, ההישרדות בימי התופת, סיפור ההצלה, גבורתם ותקומתם. שותפות אמיצה זו מסייעת לשמר את הערך הלאומי "לזכור ולא לשכוח".

תמי בן חמו

מנהלת המחלקה לשירותים חברתיים

התלמידים שלנו שזכו ליטול חלק בפרויקט קיבלו שיעור לחיים. הם למדו להקשיב, לכבד, להפיץ חום ואהבה והם עשו זאת במסירות הראויה להערכה רבה, מתוך שליחות ושמחה. אני מבקש להודות לעיריית ועזרא על מפעל חייהם, לתלמידי אורט גרינברג ובעיקר לניצולי השואה - אנחנו אוהבים אתכם, מוקירים, מחבקים ומאחלים בריאות, אושר, נחת ואריכות ימים.

אתי לוי

מנהל בית הספר אורט גרינברג קריית טבעון

הדור הראשון

אריה נתיב

נולד בשנת 1935, בעיר רודקי בגליציה המזרחית שבפולין, להוריו – מרדכי שטרסר וציפורה לבית אגרט, אח לאבינועם. בתחילת המלחמה היה בן 4 וחצי, ב 1941 חיה המשפחה בכפר ליד העיר דרוהוביץ. עם כניסת הגרמנים ברחו לעיר ושם שהו במשך שנה וחצי בבונקר חפור עד תום המלחמה. עם כיבוש האזור בידי הרוסים ב 1944 החל ללמוד בבית ספר רוסי ואז הוברח לגרמניה, שם שהה במחנות עקורים עד לדצמבר 1947. אז הפליג עם אימו באוניה "מרתון" לארץ ונפגש עם אביו שהגיע קודם עם צבא אנדרס. אריה למד בתיכון הריאלי בחיפה, בפקולטה למשפטים בירושלים ושירת כפרקליט וכנשיא בית דין צבאי בין השנים 1958 ועד 1984. ב 1958 נישא אריה לצפרה זבולוני, להם שלוש בנות ובן: נורית, יובל, עינת ונילי, 12 נכדים וני אחד.

זיוה גבע ריימן - ריימן

נולדה ב 1941 ב ברוסיה, מחוז פוקי בהרי אורל, להוריה גרישה ומלכה לבית ריימן. ביולי 41 הועברו ע"י הצבא הסובייטי לקולחוז בהרי אורל. אביה היה קצין בצבא הרוסי, לחם ונהרג ב 1942 בקרב בסטלינגרד. המלחמה הסתיימה כשהיו בקולחוז פיק ועם סיומה חזרו לפולין, משם הפליגו לארץ בינואר 1950 באוניה "גלילה" מאיטליה לחיפה. זיוה שירתה שנתיים בצבא, חצי שנה ביחידת הנדסה ואחר כך הושאלה ליחידת הנדסה ובינוי בחיל הים. נישאה לגיל ז"ל. להם נולדו שלושה ילדים: שרד, עופר וחגית וארבעה נכדים.

ביאנקה - שורץ - קרפ

נולדה ב 1929 ביאסי שברומניה. בת זקונים ליצחק ושרה - רבקה, אחות לאסתר, אנה, אדלינה וליאון. בשנת 1941 כשהחל "פוגרום יאסי", ביאנקה סולקה מביה"ס יחד עם כל משפחתה הסתתרה בביתה של משפחה רומנית. בעקבות הלשנה של שכנים כל אחד עשר הגברים נלקחו והועלו ל "רכבת המוות". בהמשך נשארו האם ובנותיה בעיר יאסי. ב 1947 הפליגו מנמל קונסטנצה - ביאנקה עם אמה באנייה "טרנסילבניה" לארץ והתיישבו בטבעון. ב 1951 נישאה לליבר שורץ אף הוא ניצול שואה. לביאנקה ולליבר נולדו ארבעה ילדים: איציק, דבורה, אלה וחגי. להם 13 נכדים ו-6 נינים.

הדור השני

איתנה דוד

בתם של בת שבע לבית אלחוביצי ויוסף אקרמן, שניהם ילידי בסרביה. במהלך המלחמה גורשו הם ומשפחותיהם לטרנסניסטיה ולאחריה נישאו ועלו לארץ. איתנה היא הבת הבכורה לשלושה ילדים, עובדת סוציאלית במקצועה בעלת תואר שני. בשנת 2011 פרשה לגמלאות, מאז מתנדבת עם חולי סרטן ועם קשישים ובפרויקטים שונים בקהילה הקשורים בילדים. בשנת 1972 נישאה למיכאל דוד, להם ארבעה בנים ושלושה עשר נכדים.

גילה דינר

בתם של סילביה ויענק'לה ילידי סיגט ברומניה, ניצולי אושוויץ-בירקנאו שעלו לארץ ב 1947 עם האונייה "ננסת ישראל". גילה נולדה ב 1953 בשכונת בת גלים בחיפה, אחות לשרה'לה. הייתה תלמידה מצטיינת, פעילה בנוער העובד, אתלטית ב "הפועל חיפה" ונגינת בתזמורת הנוער העירונית. אחרי שירות צבאי בכור האטומי בנחל שורק למדה חני'ג בבאר שבע. נישאה למאיר בנטוביץ. הייתה מורה לחני'ג בבית ספר, רכזת חברתית וקהילתית, סגנית ומנהלת. ניהלה את גני הילדים במועצה המקומית קריית טבעון וכיום מנהלת המחלקה לחינוך בקריית טבעון. לגילה ומאיר ארבעה ילדים.

שוש קור

בתם של חיה ז"ל לבית פרנק ויצחק לבית וישליצקי מהעיר צנסטחובה שבפולין. כל משפחתו של האב יצחק נספתה במהלך המלחמה, גם אשתו הראשונה לאה פרנק ובתם שרה בת השלוש - נרצחו במחנה טרבלינקה. חיה פרנק - אימה של שוש, אשתו השנייה של יצחק, הייתה אחותה של לאה. ב 1947 הפליגו באוניית "אקסדוס". האם הורדה מהאונייה בנמל מרסי שבצרפת ושם ילדה את מיכל האחות הבכורה. הם הגיעו לארץ ב 1948 ומאז התגוררו בקריית טבעון. שוש נולדה ב 1953. במשך שלושים וחמש שנים עבדה כמורה ומחנכת בבית הספר "אורט גרינברג" בקריית טבעון. נשואה לחיים, להם שלושה ילדים ושמונה נכדים.

הצעירים חברי הקבוצה, תלמידי שכבת ח' בבית הספר "אורט גרינברג"

גבריאל לולב, אביגיל לויטה, רוני דלמר, ערבה לויט כהן, ליהיא קליין, ענת אלמגור ורדי, אריאל אלמויאל, מיקה טל, ליבי רוזנטל, מוריה אביטל, נעם חן, רותם ביז'יו, מור קרני, גיל נתיב, נעם גרטי

אלבום משפחתי "קולאז' המזמורת" של משתתפי הפרויקט

"גירוש של אמא וילדה" מאת עירית דגן

- עכשיו שקט, הכל כל כך שקט
- נכון ילדה שלי, ואנחנו יחד, זה הכי חשוב
- שולחן כל כך יפה הכנת אמא
- כמו שאת אוהבת ילדה שלי, מפה, נרות, תקווה
- אך מה קרה פתאום אמא? זורקים אבנים?
על הדלת של הבית? ועכשיו גם בחלון!
את שומעת אמא?
- אני שומעת, בואי, אחבק אותך
- אני פוחדת אמא
- גם אני פוחדת
- אני רוצה שתימשך הסעודה אמא, שימשיכו החיים
- מגרשים אותנו
- מגרשים? אותנו?
- כן ילדה שלי
- מהבית?
- כן
- אבל למה אמא? מה עשינו?
- אנחנו יהודים ולנו אין יותר שקט
- מלחמה

"הנאצים ניסו להשמיד את הגוף ולהרוס את הנפש, "תיאטרון עדות" הוא הד לניצחון הרוח על כוחות הרשע, אז ועכשיו."

השואה היא טראומה נפשית שאין מילים לתארה. המתים נותרו דוממים והניצולים נותרו ללא קול בהעדר מילים שיוכלו לתאר את מה שחוו וראו. החוויות שלהם ממשיכות לחיות בתוכם ולהחיות כל פעם מחדש, כאילו הן אינן חוויות מן העבר. "תיאטרון עדות" מעמיד במה להשמיע את מה שלפנים נותר ללא הד. בתוך מסגרת המאפשרת לסיפור הטראומה לצאת, מסגרת שיוצרת מרחק אסתטי, חוויה שאינה מציפה מדיי עבור הניצולים ובני הנוער - המשתתפים והצופים.

עירית ועזרא - משתמשים בניסיונם הרב בתחום התיאטרון ובכליהם הטיפוליים, על מנת לאפשר לבני דורות אלו למצוא שפה שבאמצעותה יוכלו לספר את סיפורם זה לזה, מתוך רגישות רבה למורכבות של הקבוצה ולסכנה של רטראומטיזציה.

הסיפור שהיה עד כה של הניצולים בלבד הופך להיות למעין מסורת שבעל-פה שתמשיך ותעבור מדור ודור, קודם לחברי הקבוצה ואחר כך גם לקהל - שיושב, מאזין ובוכה, אל מול ניצולי השואה הישבים על הבמה - הופך להיות עד חי, למה שהיה עד כה, זיכרון קפוא בזמן.

הבמה שמעמידים עירית ועזרא יוצרת שותפות חדשה המשחררת את הניצול מן המסע הכבד ומעול הבדידות, ומעלה את זיכרון היחיד אל הזיכרון הקולקטיבי.

דר' צביה זליגמן

יועצת ומלווה של פרויקט תיאטרון עדות מומחית לטיפול בטראומה, פסיכולוגית קלינית במרפאת המבוגרים בשירות הפסיכיאטרי בבית החולים "איכילוב" ת"א.

"השוואה תישאר לעד כתקופה האפלה והחשוכה ביותר של ההיסטוריה וכאסון הגדול ביותר של האנושות. אנו רואים בפרייקט תיאטרון עדות הגשמה של הרעיון הציוני ושליחות חשובה מאין כמוה, להספיק ולשמוע ממקור ראשון את סיפור הצלתם, הישרדותם וגבורתם של ניצולי השואה, להכיל את הכאב והצער ולתת להם את ההזדמנות – האולי אחרונה לקיים שלום עם עברם הקשה. ישנם ביניהם כאלו שלא דיברו מעולם, בגלל הבושה, בגלל הרצון לגונן או לשמור על ילדיהם ונכדיהם, או כי חשבו שעדיף להניח את העבר הקשה מאחור ולהתמקד רק בתקומה. כבר עשרים שנה שאנו עובדים כנגד הזמן. בכל שנה מתמעט מספרם של ניצולי השואה בארץ ובעולם ויחד עם זה אחוז בני הנוער שיכולים להעיד שאכן פגשו ניצול שואה – אמיתי, מול עיניהם ולא דרך ספר היסטוריה, סרט או תמונות בשחור לבן – פוחת גם הוא.

במציאות בה אנו חיים היום, בה ישנם אנשים שאומרים: "שואה לא קרתה", במציאות בה האנטישמיות עדיין קיימת, בה רצח עם קורה בכל רגע בכל כך הרבה מקומות בעולם, מציאות בה עדיין יש גזענות ושנאה ושנאת חינוך, לצערנו נותר להבין כי העולם לא באמת למד מאותם מאורעות של אותה מלחמה. אנחנו צריכים לזכור ולהזכיר, ללמוד וללמד, כי עלינו חובת ההנצחה. למען אותם ניצולים, למען אלו שלא ניצלו, למענו ואולי בעיקר למען כל אלו שיבואו אחרי."

איורים: שרה שלמון

עירית דגן

מטפלת בהבעה ויצירה, B.E.S. בחינוך בלתי פורמלי, M.A. בדרמה – תרפיה, ברשיון משרד הבריאות. שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. בוגרת בית הספר הגבוה למשחק "בית צבי", וספרות עברית באוניברסיטה העברית. שיחקה בתיאטרון הלאומי "הבימה" ובתיאטרון "אורנה פורת" לילדים ולנוער. עירית דור שני להורים ניצולי שואה, אמה שרדה את מחנה ההשמדה אושוויץ בירקנאו ואביה, שהיה חבר בתנועת הנוער הציוני, נלחם והציל מעל 1500 יהודים במחתרת הבריחה.

עזרא דגן

שחקן תיאטרון "הקאמרי" של תל אביב, במאי ומורה למשחק מסוגן ופנטומימה. בוגר מגמת התיאטרון בבית ספר "רננים", הסטודיו של נולה צ'לטון ופנטומימה בסטודיו של קלוד קיפניס. שיחק בתיאטרון "הבימה" במשך 15 שנה. גילם את דמותו של רבי יעקב מנשה לברטוב, בסרט "רשימת שינדלר" של סטיבן שפילברג. 7 נפשות ממשפחתו שחיו בפריז, פינטו ובר-דוד, נרצחו באושוויץ בירקנאו.

שמואל בק נולד ב 1933 בוילנה, למשפחה מלומדת ומעורה בחיי התרבות. שמואל החל לצייר בגיל שלוש.

ביוני 1941 בהיותו בן שמונה כבשו הגרמנים את העיר והיהודים נצטוו לעמוד טלאי צהוב. בק סיפר כי הוטל עליו להכין את הטלאי לעצמו ולהוריו וכי חוויה זו נצרבה עמוק בזיכרונו.

עם גירוש יהודי וילנה לגטו בספטמבר 1941, נשלח אביו של בק למחנה עבודה, אימו מצאה עבורו מקום מסתור במנזר, שם קיבל נייר וצבעים ויכול היה לצייר את כל אשר היה על ליבו. אך קציני הכיבוש הגרמני חשדו כי המנזר משתף פעולה עם הכוחות הסובייטים. המנזר הפך למתחם צבאי, הנזירות נאסרו ושמואל נשלח חזרה לגטו וילנה.

בהיותו רק בן תשע הוזמן בק להציג את ציוריו על ידי המשורר **אברהם סוצקבר** בתערוכת אומנות שהוצגה בגטו וילנה. התערוכה הייתה קרן אור באפלת חיי היום יום הקשים בצל המוות. סוצקבר שראה את בנו התינוק נרצח ונפרד מאימו שנשלחה למחנה השמדה, הקדיש את חייו שהיו תלויים על חוט דק – לטובת האומנות והקפיד ליצור ולמלא את הגטו בוילנה בחיים ובתרבות.

רוב משפחתו של בק נספתה במהלך המלחמה, רובם הוצאו להורג בפוגאר עם שבעים אלף מיהודי וילנה. רק מאתיים יהודים שרדו ונשארו בחיים מיהודי וילנה, בק וסוצקבר ביניהם. שניהם עלו לארץ, הקימו משפחות ולא הפסיקו ליצור עד יום מותם.

“שיר מן היומן”

מאת אברהם סוצקבר

להסביר? איך להסביר לך?
השמש עוד לא מצטננת
אך דמעות היא אינה מתיכה.

רק הילדות לא מזדקנת
נעורים, אחיה, נאסף,
כגפן שני מתיישנת.

השער בצללים כבר נכסף,
רק הילדות לא מזדקנת.

מלכותה לא תשוב עוד לחיות.
תמורת שום הון לא תחונן את
כל שלגיה והסיגליות.
רק הילדות לא מזדקנת.

שמואל בק ואברהם סוצקבר, גטו וילנה, 1941

איזידור וירוסלבה וולוסיאנסקי - חסידי אומות עולם החביאו והצילו במרתף ביתם שלושים ותשע יהודים וביניהם את אריה נתיב ממשלתפי הפרויקט ואימו ציפורה - משנת 1942 ועד לשנת 1944.

במשך אותה תקופה עברה סלבה כל יום בחנות אחרת כדי שלא תעורר חשד וקנתה מצרכי יסוד עבור אותם יהודים מוסתרים, איזאק היה דואג למים טריים ונקיים בכל בוקר ובכל ערב היה מרוקן ומנקה את דליי הצרכים.

בתום המלחמה הקשר נותק בין איזאק וסלבה לאותם שלושים ותשע יהודים - בשל המשטר הקומוניסטי. כל אחד מאותם ניצולים שזכו להינצל בזכותם של איזאק וסלבה - התפזרו למקומות וארצות שונות בעולם. אחרי פטירתו של איזאק, סלבה ביקרה לראשונה בארץ ומאז דאגה לבקר כל כמה שנים. במשפחתו של אריה - משפחת נתיב, הייתה סלבה כאמא וסבתא שנייה.

בשנת 1984 הוכרז איזידור וירוסלבה כחסידי אומות עולם, הוענקה להם תעודה מטעם "יד ושם" וניטע עץ על שמם בשדרות חסידי אומות העולם בהר הזיכרון בירושלים.

פרויקט תיאטרון עדות מוקדש לזכרם של ז'וקה, פיצי ולמשפחותיהם יוסף ולדוויג, שנרצחו על ידי הנאצים.

הרויו של פיצי ואמה של ז'וקה נרצחו באשוויץ, אביה מת מרעב לפני השחרור בברגן בלזן. אחרי המלחמה הם נפגשו והיוו אחד לשני משפחה ובית שלא היו להם יותר, הם עלו לארץ, לקיבוץ כפר גליקסון. ז'וקה עבדה כעובדת סוציאלית בקליטת עולים חדשים ופיצי כאיש קבע, סא"ל ומפקד הפנימייה הצבאית של חיל החימוש. נולדו להם שני ילדים, הבכור מבניהם - קובי, נפצע בניסיון לכיבוש הר החרמון במלחמת יום כיפור. "זה האשוויץ השני שלי", הייתה אומרת ז'וקה בגרון חנוק מדמעות.

"עכשיו אני בארץ שלי, כמה שיהיה כאן רע לא אעזוב. בשום מקום לא אוהבים אותנו, אנחנו אפילו לא אוהבים את עצמנו."

פיצי נפטר בשנת 2000, הרופאים כינו אותו נס רפואי, כאיש שעבר כל כך הרבה והצליח להחזיק עד גיל שבעים וחמש. ז'וקה נפרדה מאיתנו בשנת 2012 במפתיע, כששלפניה עוד כל כך הרבה תוכניות להמשך.

פרויקט תיאטרון-עדויות החל פעילותו לאחר לכתו של פיצי, רק כאשר בתו עירית, הרגישה שהגיע הרגע הנכון לגעת בנושא. ז'וקה לא החמיצה אף הצגה: **"בשבילי הצפייה בתיאטרון-עדויות היא כמו להדליק נר-זיכרון לזכר הוריי שאפילו קבר אין להם"**, היום תיאטרון עדויות מדליק נר לזכרם. אנחנו מודים לכם פיצי ז'וקה, על הכבוד שנוכלנו להיות במשפחתכם, על שלימתם אותנו מהי אהבה ונתינה. מחבקים חזק, אוהבים הרבה ומתגעגעים בלי סוף.

ז'וקה ופיצי ילידי העיר קולוז'ואר - קלוז' בטרנסילבניה, גדלו בבית מסורתי, לחינוך ערכי של אהבת האחר, לצד האמונה באלוהים ובצלו של החלום הגדול לעלות לפלשתינה. נפגשו לראשונה במסיבת פורים בעיר, כמה חודשים לפני שנכנסו הגרמנים להונגריה בשנת 44 ושינו את חייהם באחת. פיצי שהיה יפה תואר - בלונדיני ורם קומה, הבין כי מראהו אינו מעורר חשד וכך כשהוא רק בן תשע עשרה לבש את מדי צלב - החץ ההונגרי, החל במלאכת זיוף תעודות והברחה. הוא פעל לבדו, תוך שמירת קשר עם מחתרת הבריחה של ארגון הנוער הציוני. הסיכון הגדול ביותר שלקח על עצמו היה לאתר ולהציל את חנה סנש, פיצי נפל בידי הגסטפו, עבר עינויים במשך עשרה ימים, ביניהם צריבה של צלב - קרס על ידי מוט מלוכנן על חזהו. מאוקטובר 44 ועד למחצית 46, הציל פיצי מעל ל 1500 יהודים בכך שהעביר אותם מהונגריה אל מחוץ לשטחי רומניה, רובם משפחות שלמות, הורים וילדים.

ז'וקה יכולה הייתה להינצל עם תעודות מזויפות שפיצי הכין עבורה, אך סירבה להשאיר את משפחתה מאחור. היא יצאה מבית החולים בו הסתתרה והצטרפה אל משפחתה בגטו, "הזמנתי כרכה ונכנסתי לגטו כמו מלכה". מהגטו נשלחה יחד עם משפחתה למחנה המוות אושוויץ בירקנאו. היא שרדה בזכות כוח ואצילות נפשה. בכל אחת מהסלקציות הייתה זו שלא פחדה להרים את ראשה ולהביט בעיניהם של חיילי האס אס, גם בעיניו של מנגלה עצמו כששאל אותה: "את צוענייה אמיתית?" וענתה לו "אני יהודייה אמיתית". במשך כל שהותה באשוויץ היא סיכנה את עצמה בגנבת מזון ממטבח המפקדה עבור חברותיה לבלוק.

את יום כיפור של שנת 44 העבירו פיצי וז'וקה בשבי, הוא בגסטפו והיא באשוויץ, זו הייתה הפעם האחרונה בה צמו בחייהם. **"בכל התקופה הזאת קיבלתי יותר סטירות מכל הנשיקות שקיבלתי בבית הוריי ואף פעם לא בכיתי. בברגן בלזן, כשהאנגלים נכנסו למחנה ושחררו אותנו - הבנתי שעכשיו אפשר לבכות. כמו נהר יצאו כל הדמעות."**

הצטרפו אלינו ברשתות החברתיות

 תיאטרון עדות

 @teatronedut

www.edut.org.il

ליצירת קשר

0505215679

Ezra.dagan@gmail.com

נשיא הכבוד עמותת תיאטרון עדות: יעקב מובשוביץ
יושב ראש: ישראל מובשוביץ | מנכ"לית: נלי יצחקי | מנהלת קשרי חוץ: אביבה מובשוביץ
וועד מייסד: חנה מרון, חווה קליינברג, אלנה קיאל, מירטה כהן, פנינה רוזנצוויג,
מרדכי אלדר, טומי ברייער, אירמה בידרמן | יועצת משפטית: עו"ד יולי פק-חלמיש | רואה חשבון: סיני אופיר
ועדה מייעצת: עופר אופיר, דר' אריה לוקר, יונה לוקר, אורי מנוס
תרגומים וארכיון: סוניה הורוביץ, קרישטוף שטיינר | מנהל תוכן ומדיה: נמרוד דגן | עיצוב תוכניה: גלי שמיר

© כל הזכויות שמורות לעירית ועזרא דגן